

УДК 330.14:65.06

Н. О. Шура,
к. е. н., доцент, ДВНЗ «Криворізький національний університет», м. Кривий Ріг
Т. Б. Ігнашкіна,
к. е. н., доцент, Національна металургійна академія України, м. Дніпропетровськ

НЕОБХІДНІСТЬ ВРАХУВАННЯ ІНФЛЯЦІЇ ПРИ ВІДТВОРЕННІ ОСНОВНИХ ФОНДІВ ПІДПРИЄМСТВ

N. O. Shura,
candidate of economic sciences, associate professor
SHEE the «Kryvyi Rih national university», Kryvyi Rih
T. B. Ignashkina,
candidate of economic sciences, associate professor
National metallurgical academy of Ukraine, Dnipropetrovsk

A NECESSITY OF ACCOUNT OF INFLATION IS AT RECREATION OF CAPITAL ASSETS OF ENTERPRISES

У статті наголошено на доцільності врахування інфляційних процесів під час відтворення основних фондів підприємств. Визначено факт інфляційного знецінення об'єктів основних фондів, що має місце в ринковій економіці. На цій основі виділено інфляційний складник амортизації, який має існувати поряд з іншими напрямками відшкодування зносу, зокрема, фізичного і морального. Наведено практичні розрахунки врахування інфляційного складника амортизації при здійсненні відтворювальних процесів на підприємстві.

In the article it is marked expedience of account of inflationary processes during the recreation of capital assets of enterprises. Certainly fact of inflationary depreciation of objects of capital assets, that takes place in a market economy. On this basis the inflationary component of depreciation, which must exist next to other directions of compensation of wear, is selected, in particular, physical and moral. The practical calculations of account of inflationary component of depreciation are resulted during realization of reproductive processes on an enterprise.

Ключові слова: основні фонди, відтворення, амортизація, знос, інфляція, інфляційне знецінення.

Keywords: capital assets, recreations, depreciation, wear, inflation, inflationary depreciation.

Вступ.

Відтворювальні процеси на вітчизняних підприємствах вже давно перестали бути взірцем належної ефективності, про що свідчить значна частка застарілого обладнання на більшості промислових підприємств, низькі показники фондівдачі та постійний брак інвестиційних ресурсів. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває перегляд традиційних схем відтворювальних процесів та пошук резервів підвищення інвестиційної активності підприємств за рахунок амортизаційних коштів.

Постановка проблеми.

Згідно із загальноприйнятими визначенням простого відтворення основних фондів, воно являє собою будівництво або придбання основних фондів у розмірах вартості нарахованого зносу на діючі основні фонди або заміна основних фондів, які відпрацювали встановлений строк служби, новими за рахунок накопиченої амортизації [1-3].

З цього визначення видно, що таке відтворення має здійснюватися лише в сумі нарахованої амортизації на об'єкти основних фондів, тобто враховувати лише фізичний знос об'єкта основних фондів. А в ситуації, якщо нарахована амортизація під впливом інфляційних процесів знецінюється, доводиться з кожним повним відтворювальним циклом купувати все меншу величину основних фондів для простого відтворення. Отже, маємо яскравий приклад звуженого відтворення основних фондів замість традиційно вживаного простого. Для того, щоб наведене теоретичне визначення такого простого відтворення збіглося з реальною практикою підприємств, необхідно намагатися відтворювати таку суму коштів замість повністю замортованого об'єкту, яка б дозволяла купити за неї аналогічний об'єкт основних фондів. Інакше кажучи, необхідно коригувати суму нарахованих амортизаційних відрахувань на індекс інфляції (а точніше, на індекс зростання цін саме такого об'єкта основних фондів).

Отже, в таких ситуаціях вбачається присутність у складі величини зносу об'єкта основних фондів, крім фізичного зносу, ще одного виду зносу (або знецінення), який виникає при зміні цін на аналогічний об'єкт основних фондів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Природу зношеності основних фондів так чи інакше досліджували багато вчених-економістів, що займаються зазначеними питаннями. Окремо слід наголосити на працях тих науковців, які робили особливий акцент на комплексному врахуванні у складі зносу основних фондів різноманітних, у тому числі, інфляційних чинників. Зокрема, заслуговують уваги праці таких авторів, як Бень Т.Г., Бачевський Б.С., Клименко О.В., Круш В.П., Ловінська Л., Пиріг І.М., Подвігіна В.І., Решетняк О.О., Хомин П.Я., Чумаченко М.Г.

В той же час мало дослідженими залишаються питання врахування чинника інфляції у відтворювальних процесах, зокрема питання інфляційного знецінення

об'єктів основних фондів та більш повного відшкодування інфляції за рахунок амортизації.

Метою статті визначено дослідження впливу інфляційних процесів на ефективність відтворення основних фондів підприємств, зокрема врахування фактору інфляції в складі амортизації.

Виклад основного матеріалу.

Одне із загальноприйнятих визначень зносу полягає у вартісному знеціненні об'єктів основних фондів унаслідок дії різноманітних чинників [4-7]. Зауважимо, що таке економічне явище, як інфляція, також проявляється в знеціненні грошей та падінні купівельної спроможності грошової одиниці [8-9]. Отже, можна провести паралель між тим, як вартість основних фондів знецінюється внаслідок зносу та інфляційних процесів. Зокрема, не підлягає сумніву той факт, що внаслідок інфляції реальних грошей, втілених в об'єкті основних фондів, стає менше, ніж було до зростання ціни на даний об'єкт.

Виходячи з особливостей формування зносу основних фондів, можна стверджувати, що поняття знос застосовується до основних фондів саме тоді, коли відбувається зменшення їх реальної вартості.

Варто зазначити, що саме дві розповсюджені форми зносу основних фондів (моральний і фізичний) були успадковані нами з часів радянської економіки (для порівняння: взагалі майже вся процедура відтворення основних фондів з переходом до ринку не отримала значних змін). Проте ринкова економіка базується на домінуванні приватної власності, наявності вільної конкуренції, свободи вибору видів діяльності, а планова економіка функціонує на принципах державної власності, централізованого планування та директивного контролю. Тому виникає питання: «Невже для цих двох різних економік механізм відтворення основних фондів є однаковим?»

Слід згадати, що характерною особливістю ринкової економіки є наявність інфляційних процесів, яких не знала планова економіка. В зв'язку з цим в умовах ринкової економіки під час інфляції відбувається знецінення грошових коштів, а також зменшення реальної вартості товарів на ринку. Тобто реальна вартість будь-якого об'єкта основних фондів в умовах інфляційного зростання ціни цього об'єкта буде на даний конкретний момент часу нижча за номінальну вартість його придбання.

Оскільки інфляція передбачає зменшення вартості грошей у часі через їх знецінення, то таке зменшення вартості при перенесенні її на об'єкт основних фондів вважаємо різновидом знецінення основних фондів. При цьому автори зауважують, що такий вид знецінення притаманний лише основним фондам, що функціонують у ринковій економіці, де наявні інфляційні процеси. Приймаємо назву даного явища саме як «знецінення», а не як «знос», оскільки в ході зношування основних фондів відбувається зменшення первісної вартості об'єктів основних фондів, а при знеціненні первісна вартість залишається незмінною, зменшується лише її купівельна спроможність.

Розрахунок величини інфляційного знецінення (Z_i) має вигляд:

$$Z_i = B_{\text{ринк}} - B_{\text{перв}}, \quad (1)$$

де Z_i – інфляційне знецінення основних фондів, грн.;

$B_{\text{ринк}}$ – ринкова вартість об'єкта основних фондів, тобто вартість з урахуванням інфляції, грн.;

$B_{\text{перв}}$ – первісна вартість об'єкта основних фондів.

Якщо припустити, що ринкова вартість об'єкта – це первісна його вартість з урахуванням зростання цін на нього, то формулу (1) можна подати наступним чином:

$$Z_i = B_{\text{перв}} \times (1 + i_{\text{ц}}) - B_{\text{перв}} = B_{\text{перв}} \cdot i_{\text{ц}}, \quad (2)$$

де $i_{\text{ц}}$ – індекс приросту цін на об'єкт основних фондів, коеф.

Зауважимо, що через коливання цін на аналогічні об'єкти основних фондів (як у бік збільшення, так і у бік зменшення) величина інфляційного знецінення може бути як додатною, так і від'ємною. У цьому проявляється схожість інфляційного знецінення з моральним зносом (табл. 1).

Таблиця 1.

Специфіка формування додатної та від'ємної величин морального зносу та інфляційного знецінення основних фондів

Тенденція зміни величини зносу (знецінення)	Моральний знос	Інфляційне знецінення
Позитивна (додатна)	Зменшення витрат економічних ресурсів на відновлення та відбудову основних фондів (характерне для морального зносу I роду та відшкодуваного морального зносу III роду)	Зростання ціни на об'єкт основних фондів внаслідок дії загальноекономічних факторів (інфляція)
Негативна (від'ємна)	Поява більш дорогих прогресивних об'єктів основних фондів (характерне для морального зносу II роду)	Зменшення ціни на об'єкт основних фондів внаслідок дії загальноекономічних факторів (дефляція)

Отже, специфіка формування обох розглянутих видів зносу (знецінення) основних фондів доводить, що величина такого зносу може бути як додатною, так і від'ємною. Тому вважаємо, що поява такої різниці вартостей об'єктів основних фондів через коливання цін також може вважатися зносом (поряд із моральним та фізичним). А, оскільки механізм відтворення основних фондів передбачає повернення втраченої вартості внаслідок дії різних видів зносу, то інфляційне знецінення також має право на відшкодування з метою більш повного накопичення коштів на відтворення основних фондів.

У зв'язку з необхідністю такого відшкодування, з переходом до ринку актуальності набула переоцінка основних фондів, яка до певної міри є засобом захисту від інфляційного знецінення, оскільки вона покликана наблизити реальну вартість об'єктів основних фондів до ринкової (номінальної) вартості. Проте переоцінка теж має істотні недоліки. Так, згідно П(С)БО 7 «Основні засоби» переоцінку об'єктів основних засобів здійснюють тоді, коли їх балансова вартість суттєво відрізняється від справедливої [4]. Якщо, наприклад, амортизація на підприємстві нараховується рівномірним методом (щомісячно), а переоцінка проводиться раз на рік, то остання збільшує балансову вартість об'єкту основних засобів лише в останньому місяці (амортизація на даний об'єкт буде збільшена в наступному місяці, оскільки буде нараховуватись на дооцінений об'єкт). Таким чином, протягом усього минулого року, поки ще балансова вартість не істотно відрізняється від справедливої, але вже є меншою за останню, маємо факт недоамортизації вартості об'єкта, а, значить, зменшену величину накопиченої амортизації на просте відтворення основних фондів.

Що стосується індексації основних фондів, то існуюча в законодавстві межа в 10% для поточного індексу інфляції призводить до того, що в окремі періоди нарахування амортизації, коли індекс інфляції не перевищує 10%, і індексація основних фондів не здійснюється, відбувається відставання балансової вартості основних фондів та нарахованої на них амортизації від їх ринкових аналогів. Таке відставання, на нашу думку, з одного боку, має негативні наслідки для діяльності самого підприємства в розрізі перекручування окремих аналітичних показників, а з іншого – призводить до зменшення вартості підприємства на ринку, як цілісного майнового комплексу (оскільки така вартість багато в чому залежить від балансової вартості наявних основних фондів). Розглянемо ці обставини більш детально.

По мірі того, як зростає швидкість та оперативність прийняття рішень в економіці, керівництво підприємств замість громіздких розрахунків традиційних показників ефективності все частіше віддають перевагу простим, але змістовним фінансовим показникам. Серед них можна назвати такі показники, як EBITDA (прибуток до сплати податків і відсотків плюс амортизація необоротних активів), OIBDA (операційний прибуток плюс амортизація необоротних активів), EV

(ринкова вартість майна підприємства).

Зважаючи на природу формування перших двох показників, віднесення до складу амортизації додаткових витрат на відшкодування інфляції абсолютно не вплине на їх величину, оскільки зростання амортизації (а отже, витрат діяльності) автоматично зменшує прибуток підприємства. Тому сума амортизації та прибутку залишиться без змін.

Зауважимо, що при розрахунку стандартних показників ефективності, зокрема, прибутковості, прибуток підприємства виявляється меншим та знижує ефективність діяльності підприємств. Проте, на нашу думку, не слід забувати, що амортизацію тільки умовно можна назвати витратами звітного періоду, оскільки відбувається лише списання понесених раніше витрат (капітальних інвестицій), а не їх фактична наявність у цей період. Тому списання більшої суми витрат внаслідок врахування в складі амортизації чинника інфляції фактично не зменшує сумарний грошовий потік, що залишається в розпорядженні підприємства після понесення всіх реальних витрат.

Що стосується відображення інфляційного зростання вартості основних фондів на балансі підприємства, то воно позитивно вплине на зростання його активів, оскільки в результаті індексації буде збільшено первісну вартість основних фондів, що позитивно вплине і на їх залишкову вартість.

У зв'язку з вищеописаним, пропонуємо включати до складу амортизації основних фондів так званий «інфляційний складник амортизації», формування якого ґрунтується на сумі інфляційного знецінення, розрахованого за формулою (2).

Нами зроблено порівняння вказаних вище показників за умови формування інфляційного складника амортизації та без нього на прикладі ПАТ «Центральний ГЗК» (табл. 2).

Таблиця 2.
Показники діяльності ПАТ «Центральний ГЗК» у 2011 році при формуванні інфляційного складника амортизації, тис. грн.

Показники	2011 рік (факт)	2011 рік з урахуванням інфляційного складника амортизації (індекс цін в 2011 році становив 1,107 [10])	Характер впливу
Чистий дохід від реалізації продукції	6424843	6424843	нейтральний
Собівартість реалізованої продукції	2571816	2623835	негативний
Валовий прибуток	3853027	3801008	негативний
Чистий прибуток (ЧП)	2592853	2540834	негативний
Амортизація необоротних активів за період (А)	486165	538184	позитивний
Сумарний грошовий потік (ЧП+А)	3079018	3079018	нейтральний
Прибуток до сплати податків і відсотків (ППВ)	3429140	3377121	негативний
ЕВІТДА (ППВ+А)	3915305	3915305	нейтральний
Операційний прибуток (ОП)	3483594	3431575	негативний
ОІВДА (ОП+А)	3969759	3969759	нейтральний
Первісна вартість основних фондів	4148480	4592367	позитивний
Залишкова вартість основних фондів	3223345	3568243	позитивний
Вартість активів	8741721	9185608	позитивний

Характер впливу інфляційного складника амортизації визначено авторами як позитивний, якщо відбувається зростання показника після індексації, негативний – якщо відбувається його зменшення, нейтральний – якщо індексація не змінює значення показника.

Як видно з табл. 2, негативний вплив інфляційний складник амортизації має саме на показники фінансових результатів. Тому всі похідні показники фінансово-економічного стану підприємства, що розраховуються за участю фінансових результатів, також можуть погіршуватись. Але, як зазначено нами вище, сумарний грошовий потік не змінюється, що нейтралізує розрахункову втрату прибутковості.

Позитивним моментом врахування інфляційного складника амортизації в складі собівартості та активів підприємства можна вважати також більш точну співставність фінансово-економічних показників його діяльності з показниками аналогічних підприємств у разі, якщо на останніх нещодавно проводились вагомі оновлення бази основних фондів. За умов такого оновлення на підприємстві вагома частина основних фондів сформована за ринковою вартістю станом на рік оновлення. В той час, на підприємствах, на яких в останні роки не проводилась переоцінка основних фондів, майнові показники будуть відставати у вартості порівняно з показниками оновлених підприємств (табл. 3).

Таблиця 3.
Зміна фінансово-економічних показників ПАТ «Центральний ГЗК» за умови проведення переоцінки основних фондів

Показники	2011 рік (факт)	2011 рік з урахуванням інфляційного складника амортизації (індекс цін в 2011 році становив 1,107 [10])	Зміна показника, (+,-)
Первісна вартість основних фондів, тис.грн.	4148480	4592367	443887
Залишкова вартість основних фондів, тис.грн.	3223345	3568243	344898
Нарахована амортизація, тис.грн.	925135	1024124	98989
Вартість активів, тис.грн.	8741721	9185608	443887
Чистий дохід від реалізації продукції, тис.грн.	6424843	6424843	0
Чистий прибуток (ЧП), тис.грн.	2592853	2540834	-52019
Коефіцієнт зносу основних фондів, коеф.	0,22	0,22	0
Питома вага основних фондів в активах, коеф.	0,37	0,39	0,02
Рентабельність активів, %	29,66	27,66	-2
Рентабельність основних фондів, %	80,44	71,21	-9,23
Фондовіддача основних фондів, грн./грн.	1,99	1,80	-0,19

Дані табл. 3 ілюструють, як зміняться окремі фінансово-економічні показники в процесі набуття ними реального оціночного вигляду.

Порівняння показників до переоцінки основних фондів та після неї свідчить, що нехтування фактом такої переоцінки штучно завищує фінансово-економічні показники діяльності непереоціненого підприємства порівняно з переоціненим, оскільки занижується розрахункова вартість майна підприємства та вартість його основних фондів. Саме така ситуація не дозволяє об'єктивно порівнювати вказані показники для різних підприємств (що оновлюються або переоцінюються в різні роки діяльності) в конкретний заданий період часу.

Висновки.

Отже, з метою більш справедливого відображення вартості об'єктів основних фондів на балансі та формування на цій основі реальних оціночних показників фінансової аналітики нами рекомендовано долучати до складу нарахованої за період амортизації інфляційний складник, скоригований на реальний індекс інфляції, починаючи з кожного першого відсотка зростання цін на об'єкти основних фондів. Це дозволить більш об'єктивно підходити як до самої вартісної оцінки майна підприємства, так і до співставлення вартісних фінансово-економічних показників діяльності, що залежать від вартості активів та основних фондів, для різних підприємств в конкретний заданий період часу.

Таким чином, інфляційний складник амортизації – це різниця у вартості об'єктів основних фондів, що виникає внаслідок дії інфляційних процесів та призводить до відставання реальної вартості основних фондів від їх номінальної вартості.

Оскільки сьогодні саме показники вартісної оцінки майна підприємства мають вагоме значення для аналізу його фінансово-економічного стану та конкурентної позиції, введення до складу амортизації основних фондів інфляційного складника дозволить проводити більш об'єктивну оцінку вартості підприємства як цілісного майнового комплексу, не порушуючи при цьому значень показників ефективних грошових потоків підприємства.

Враховуючи вищесказане, введений нами інфляційний складник амортизації покликаний в процесі відтворення відшкодувати інфляційне знецінення об'єктів основних фондів аналогічно тому, як за допомогою самої амортизації здійснюється відшкодування зносу основних фондів.

Література.

1. Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємств / А.М. Поддєрьогін. – К.: КНЕУ – 2000. – 406с.
2. Финансы предприятий: Учеб. пособие / Буряковский В.В., Кармазин В.Я., Каламбет С.В.; Под ред. В.В. Буряковского, А. М. Ковалевой. — М.: Финансы и статистика. – 2002. – 334с.
3. Яркіна Т.В. Основы экономики предприятия / Т.В. Яркіна. – Таганрог: Изд-во ТРТУ. – 2000. – 203с.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби». Наказ Міністерства фінансів України № 92 від 27.04.00 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>
5. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства. Підручник / С.Ф. Покропивний. – К.: КНЕУ – 2003. – 608с.
6. Рьльков А.П. Экономические условия воспроизводства основных фондов машиностроения: диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук / А.П. Рьльков. – Ростовский государственный экономический университет. – Ростов-на-Дону – 2001. – 137с.
7. Трынов А.М. Экономический механизм воспроизводства основных фондов на предприятиях газовой промышленности: диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук / А.М. Трынов. – Оренбургский государственный университет. – Оренбург – 2002. – 173с.
8. Квасній Л.Г. Інфляційні очікування в економіці / Л.Г. Квасній, О.Я. Щербан // Науковий вісник НЛТУ України. – Зб. наук. праць. – 2010. – Вип. 20.15. – С.199-203.
9. Христос Д.А. Інфляційні процеси у наукових поглядах класиків політичної економії: від меркантилістів до Давіда Рікардо / Д.А. Христос // Вісник економічної науки України. Науковий журнал. – 2011. - №2. – С.196-200.
10. Державний комітет статистики України // Офіційний сайт: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

References.

1. Podderegin, A.M. (2000) Finances of enterprises, K.: KNEU, p.406.
2. Buryakovskiy, V.V. Karmazin V.Y. Kalambet, S.V. (2002) Finasy of enterprises, M.: Finansy и statistics, p334.
3. Yarkina, T.V. (2000) Bases of economy of enterprise. Taganrog: Izd-vo TRTU, p203.
4. Pologennia (standart) buhgalterskogo obliku 7 the «Fixed assets». Nakaz Ministerstva finansiv Ukraini vid 18.10.99 r. № 242, [Online] , available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>
5. Pokropivnyi, S.F. (2003) Economy of enterprise. Textbook, K.: KNEU, p.608.
6. Ryl'kov, A.P. Economic terms of reproduction of osnovnih funds of engineer: dissertation on the competition of scientific degree of candidate of economic sciences. Rostov state economic university. – to Rostov-na-Donu – 2001. – p137.
7. Trynov, A.M. Economic mechanism of reproduction of capital assets on the enterprises of gas industry: dissertation on the competition of scientific degree of candidate of economic sciences. Orenburgskiy state university. Orenburg – 2002. – p.173.
8. Kvasniy, L.G. Shcherban, O.Ya. Inflationary expectations in an economy. / the Scientific announcer NLTU Ukraine. – Zb. sciences. labours. – 2010. – Vip. 20.15. – P.199-203.
9. Khristos, D.A. The inflationary processes in the scientific looks of classics of political economy: from mercantilisms to Davida Rikardo / Visnik economic science of Ukraine. Scientific magazine. – 2011. - №2. – P.196-200.
10. A state committee of statistics to Ukraine // is the Official site: [Online] , available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Стаття надійшла до редакції 19.08.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"